

9. Підопригора О. А. Римське приватне право / О. А. Підопригора. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 440 с.

Ставничя І.М. Правосуб'єктність учасників як об'єктивна умова цивільно-правового договору.

В даний статті висвітлюється проблема визначення правосуб'єктності учасників цивільно-правового договору в контексті умов дійсності договорів. Особлива увага присвячена об'єктивним умовам дійсності договору.

Ключові слова: договір, правосуб'єктність, правозадатність, дієздатність, недійсність договору.

Ставничя І.М. Правосуб'єктність учасників як об'єктивна умова дійсності договору.

В данній статті освіщается проблема определения правосубъектности участников гражданско-правового договора в контексте условий действительности договоров. Особое внимание уделено объективным условиям действительности договора.

Ключевые слова: договор, правосубъектность, правоспособность, дееспособность, недействительность договора.

Stavnytsya I.M. Legal personality of participants as objectively condition civil contract.

In this article the problem of defining 's activity participants pravosub civil contract in the context of the conditions of validity of contracts. Special attention is devoted to the objective conditions of validity of the contract.

Keywords: contract, legal personality, legal capacity, capacity, the invalidity of the contract.

ТАРАН О.С.

БАГАТОСТОРОННІ ДОГОВОРИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ, ГОСПОДАРСЬКИМ ТА ПОДАТКОВИМ КОДЕКСАМИ УКРАЇНИ

УДК 347.440

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток договірного права України потребує постійного прийняття нових та внесення суттєвих змін до уже існуючих нормативно-правових актів, що спричиняє не лише збільшення об'єму нормативного матеріалу, але і виникнення суттєвих розбіжностей у правовому регулюванні аналогічних договірних відносин. Поняття багатостороннього договору закріплено лише у частині 4 статті 626 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) 2003 року, проте норми щодо окремих різновидів багатосторонніх договорів (договору простого товариства, договору про спільну діяльність тощо) містяться як у ЦК України, так і у Господарському, Податковому кодексах України, інших нормативно-правових актах. Саме тому здійснення порівняльної характеристики норм Цивільного, Господарського та Податкового кодексів України щодо багатосторонніх договорів набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні аспекти правово-го регулювання окремих різновидів багатосторонніх договорів, зокрема договору простого товариства, договору про спільну діяльність, засновницького договору були висвітлені у роботах О.Є.Блажівської, Ю.А.Дмитрієвої, Л.О.Єсіпової, О.А.Підопригори, В.В.Резнікової, О.Б.Савельєва, В.І.Татькова,

К.В.Шаперенкова, Г.В.Юровської. Прийняття Податкового кодексу України, неоднозначність трактування сутності багатостороннього договору як у науковій літературі, так у законодавстві, зокрема у Цивільному та Господарському кодексах України, переконливо свідчать про необхідність комплексного вивчення поняття багатостороннього договору відповідно до норм чинного законодавства України.

Мета статті – здійснення характеристики багатостороннього договору за Цивільним, Господарським та Податковим кодексами України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Події цивільно-правових договорів на одно-, дво- та багатосторонні вперше на законодавчому рівні на території України було закріплено у статті 626 ЦК України 2003 року. Якщо в односторонньому договорі одна сторона бере на себе обов'язок перед другою стороною вчинити певні дії або утриматись від них, а друга сторона наділена лише правом вимоги без виникнення зустрічного обов'язку щодо першої сторони, то у двосторонньому договорі обидві сторони наділени правами та обов'язками (частина 2, 3 статті 626 ЦК України). Багатостороннім договорам присвячена частина 4 статті 626 ЦК України, яка встановила, що до договорів, які укладаються більш як двома сторонами (багатосторонні договори), застосовуються загальні положення про договір, якщо це не суперечить багатосторонньому характеру цих договорів [1]. Хоча закріплення на законодавчому рівні у частині 4 статті 626 ЦК України терміну “багатосторонній договір” було очевидним кроком до удосконалення правового регулювання цивільно-правових договорів, все ж дана норма не вносить ясності щодо сутності багатостороннього договору, оскільки не містить ні конкретного визначення багатостороннього договору, ні вказівки на специфіку розподілу прав та обов'язків між його сторонами.

Законодавець у частині 4 статті 626 ЦК України чітко визначає лише те, що: 1) мінімальна кількість сторін багатостороннього договору не може бути меншою, ніж три сторони, оскільки багатосторонніми є лише ті договори, що укладені більше як двома сторонами; 2) багатостороннім договорам притаманний особливий багатосторонній характер; 3) до багатосторонніх договорів застосовуються загальні положення про договір, якщо вони не суперечать багатосторонньому характеру цих договорів. За своїми ознаками багатосторонні договори найбільш близькі до двосторонніх договорів [2, с. 35], проте завдяки багатосторонньому характеру в даних договорах може одночасно брати участь декілька (багато) осіб, які мають єдиний економічний або інший інтерес [3, с. 79]. Особливий багатосторонній характер впливає на можливість застосування до багатосторонніх договорів загальних положень ЦК України про договір, правочини та зобов'язання. Зокрема, до багатосторонніх договорів не застосовуються норми ЦК України щодо правочинів, які можуть вчинятись усно (стаття 206 ЦК України), можливості перебування у зобов'язанні на стороні боржника або кредитора одночасно кількох осіб (частина 2 статті 510 ЦК України), підстав та порядку заміни боржника та кредитора у зобов'язанні (статті 512–523 ЦК України), публічного договору (стаття 633 ЦК України), договору приєднання (стаття 634 ЦК України) тощо.

ЦК України 2003 року крім легалізації в частині 4 статті 626 ЦК України терміну “багатосторонній договір” закріпив ряд інших фундаментальних положень, які відіграють важливі значення для розвитку договірного права загалом та концепції багатостороннього договору зокрема. Так, у ЦК України виділено загальні положення про договори із загальних положень про зобов’язання (розділ 2 книги V ЦК України “Зобов’язальне право”) [4, с. 8.], здійснено поділ правочинів на односторонні та дво- чи багатосторонні (договори) (частина 2 статті 202 ЦК України), врегульовано порядок відмови особи від дво- та багатостороннього правочину (частина 2 статті 214 ЦК України), дано визначення поняття договір, односторонній договір, двосторонній договір (частини 1, 2, 3 статті 626 ЦК України), встановлено особливості правового регулювання окремих різновидів багатосторонніх договорів, зокрема договору про спільну діяльність (глава 77 ЦК України), засновницького договору (статті 120, 134 ЦК України), договору про заснування товариства з обмеженою відповідальністю (стаття 142 ЦК України).

Одночасно із ЦК України Верховна Рада України прийняла Господарський кодекс України (надалі – ГК України) частина 4 статті 176 якого передбачає, що суб’екти господарювання мають право разом здійснювати господарську діяльність для досягнення спільної мети, без утворення единого суб’екта господарювання, на умовах, визначених договором про спільну діяльність. Зобов’язання, що виникають на підставі договору про спільну діяльність, згідно з статтею 176 ГК України є організаційно-господарськими зобов’язаннями. При цьому відповідно до частини 1 статті 176 ГК України організаційно-господарськими визнаються господарські зобов’язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб’ектом господарювання та суб’ектом організаційно-господарських повноважень, в силу яких зобов’язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або утриматися від певної дії, а управлінна сторона має право вимагати від зобов’язаної сторони виконання її обов’язку. Організаційно-управлінські повноваження за договором про спільну діяльність може здійснювати один із його учасників на підставі доручення, підписаного іншими учасниками [5].

На думку О.П.Віхрова, усім організаційно-господарським зобов’язанням, у тому числі тим, що виникають між суб’ектами договору про спільну діяльність, притаманні такі особливі ознаки: специфічна сфера існування (процес управління та регулювання господарської діяльності), суб’ектний склад (одним із учасників завжди є суб’ект організаційно-господарських повноважень, другим – суб’ект господарювання), управлінсько-господарський (організаційний) характер дій (утримання від дій), що виступають об’єктами цих зобов’язань [6, с. 216–217]. Хоча дані ознаки логічно випливають із змісту статті 176 ГК України, проте не всі вони притаманні зобов’язанням, що виникають із договором про спільну діяльність (відповідно і багатостороннього договору). Так, однією із основних ознак організаційно-господарських зобов’язань є особливий суб’ектний склад, до якого входить суб’ект організаційно-господарських повноважень та суб’ект господарювання, на якого поширяються повноваження даного суб’екта організаційно-господарських повноважень.

У договорах про спільну діяльність існування такого суб'єктного складу неможливе, адже за даним договором учасники зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи. Відповідно у результаті договору про спільну діяльність не виникає суб'єкт господарювання і навіть якщо управлінські повноваження здійснюють лише один із учасників договору про спільну діяльність на підставі доручення, виданого йому іншими учасниками, даний учасник здійснює ведення спільних справ усіх учасників, а не управління суб'єктом господарювання. Попри наявність у договорі про спільну діяльність організаційного та управлінського елементів, досить складно трактувати зобов'язання, що виникають із даного договору як організаційно-господарські у розумінні статті 176 ГК України.

Не кожен багатосторонній договір, зокрема і договір про спільну діяльність, передбачає необхідність внесення майнових вкладів, а тому не можна зобов'язання із договору про спільну діяльність віднести однозначно і до переліку майново-господарських зобов'язань, якими відповідно до статті 175 ГК України є цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управлінна сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку. На нашу думку, неможливість віднесення договору про спільну діяльність до організаційно-господарських чи майново-господарських зобов'язань, свідчить про недосконалість запропонованої у статтях 175-176 ГК України структури поділу господарських зобов'язань. Оскільки стаття 4 ГК України передбачає, що даний кодекс визначає особливості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання і не застосовується до майнових та особистих немайнових відносин, що регулюються ЦК України, вважаємо, що кваліфікація зобов'язання із договору про спільну діяльність, що за своєю природою є цивільно-правовим, не повинна здійснюватись у ГК України, а є прерогативою ЦК України.

Частина 4 статті 128 ГК України встановлює, що у разі здійснення підприємницької діяльності спільно з іншими громадянами або юридичними особами громадянин має права та обов'язки відповідно засновника та/або учасника господарського товариства, члена кооперативу тощо, або права і обов'язки, визначені укладеним за його участі договором про спільну діяльність без створення юридичної особи. Дана норма дозволяє застосовувати до учасників договору про спільну діяльність положення ЦК України та ГК України щодо прав та обов'язків учасників господарських товариств, зокрема статті 116 ЦК України (передбачає право учасника брати участь в управлінні та у розподілі прибутку товариства, вийти з товариства, одержувати інформацію про діяльність товариства тощо), статті 117 ЦК України (закріплює обов'язок учасника виконувати зобов'язання перед товариством, не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію тощо), статті 88 ГК України (передбачає права та обов'язки учасників господарського товариства, зокрема право одержувати дівіденди, обов'язок вносити вклади тощо).

Наступним кодифікованим актом, який містить норми щодо правового регулювання окремих видів багатосторонніх договорів є Податковий кодекс України (надалі – ПК України), стаття 1 якого встановлює, що для цілей оподаткування дві чи більше особи, які здійснюють спільну діяльність без утворення юридичної особи, вважаються окремою особою у межах такої діяльності. Для цілей оподаткування господарські відносини між учасниками спільної діяльності прирівнюються до відносин на основі окремих цивільно-правових договорів [7]. Хоча прийняття ПК України спрямоване на усунення недоліків податкової системи України, у даному кодифікованому акті щодо договорів про спіальну діяльність, які за своєю правою природою належать до багатосторонніх договорів, міститься ряд суперечливих положень. Наприклад, особи А, Б та В уклали між собою договір про спіальну діяльність з метою спільного ведення торівлі, за яким відповідальним за внесення податків та здійснення відповідного обліку призначено особу А. Дано особа не виконувала своїх обов'язків та не вносила необхідних податкових платежів, у результаті чого сформувався податковий борг. Відповідно до пункту 88.3 статті 88 ПК України, у разі якщо податковий борг виник за операціями, що виконувалися в межах договорів про спіальну діяльність, у податкову заставу передається майно платника податків, який згідно з умовами договору був відповідальним за перерахування податків до бюджету та/або майно, яке внесене у спіальну діяльність та/або є результатом спільної діяльності платників податків. У разі недостатності майна такого платника податків у податкову заставу передається майно інших учасників договору про спіальну діяльність у розмірах, пропорційних їх участі у такій спільній діяльності [7]. Із даної норми ПК України випливає, що у першу чергу у податкову заставу буде передаватись майно учасника А, хоча за договором про спіальну діяльність учасники зобов'язалися об'єднати свої вклади і логічніше було б передавати у податкову заставу у першу чергу те майно, яке було внесено у спіальну діяльність або отримано у її результаті, а уже пізніше передавати у податкову заставу майно, що належить окремим учасникам даного договору. Першочергове передання у податкову заставу майна, що внесено у спіальну діяльність або отримано у її результаті, дозволить зберегти необхідний баланс між учасниками договору про спіальну діяльність, за яким кожен учасник договору про спіальну діяльність повинен мати одинаковий правовий статус.

Пункт 64.6 статті 64 ПК України передбачає, що в органах державної податкової служби не обліковуються договори про спіальну діяльність, на які не поширюються особливості податкового обліку та оподаткування спільної діяльності, визначені даним кодексом [7]. Проте у самому тексті ПК України не визначено жодного договору про спіальну діяльність, який не потребує податкового обліку.

Наступна невідповідність норм ПК України пов'язана із порядком припинення податкового обліку договорів про спіальну діяльність. ПК України у пункті 4 статті 64 передбачає, що договори про спіальну діяльність знімаються з обліку в органах державної податкової служби після їх припинення, розірвання, закінчення строку дії такого договору чи після досягнення мети, для якої вони були укладені, визнання їх недійсними у судовому порядку. Різновидом договору про спіальну діяльність є договір простого товариства, за яким спільна діяльність від-

повідно до частини 2 статті 1130 ЦК України проводиться на основі об'єднання вкладів учасників. У статті 1141 ЦК України передбачено вичерпний перелік підстав припинення договору простого товариства, серед яких – сплив строку договору простого товариства та досягнення мети товариства тощо. Порівнюючи норми ЦК України та ПК України слід зазначити, що із змісту пункту 4 статті 64 ПК України випливає, що припинення договору про спільну діяльність та закінчення строку дії даного договору є самостійними підставами припинення податкового обліку, які слід трактувати як рівнозначні. Відповідно до ЦК України закінчення строку дії договору простого товариства (відповідно і договору про спільну діяльність) та досягнення мети товариства є різновидами підстав припинення договору товариства і дані поняття слід трактувати не як рівнозначні, а як частину та ціле. З метою усунення зазначених невідповідностей до пункту 4 статті 64 ПК України слід внести зміни та викласти їх у такій редакції: “Договори про спільну діяльність знімаються з обліку в органах державної податкової служби після їх припинення та розірвання із підстав, визначених чинним законодавством”.

Висновки. Багатосторонні договори використовуються для регламентації цивільно-правових відносин, що виникають у процесі спільної діяльності декількох осіб із виробництва товарів, надання послуг, створення та реорганізації юридичної особи. До джерел правового регулювання багатосторонніх договорів у першу чергу належать кодифіковані нормативно-правові акти України, серед яких ЦК України, ГК України та ПК України, у яких міститься ряд невідповідностей щодо поняття та істотних умов окремих різновидів багатосторонніх договорів, зокрема договору простого товариства та договору про спільну діяльність. З метою усунення даних невідповідностей до ГК України та ПК України слід внести зміни, у яких відмовиться від запропонованого ГК України розподілу господарських зобов'язань та узгодити положення ПК України щодо припинення податкового обліку договору простого товариства із нормами ЦК України, що визначають підстави припинення даного договору.

1. Цивільний кодекс України в редакції від 16 січня 2003 року зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
2. Беревено С. М. Проблеми договірного права України : дис... д-ра. юрид. наук : 12.00.03 / Беревено Сергій Миколайович. – К., 2006. – 440 с.
3. Єсіпова Л. О. Деякі особливості договору про спільну діяльність за чинним законодавством України / Л. О. Єсіпова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 2. – С. 79–81.
4. Луць В. В. Проблеми договірного регулювання майнових відносин за новими Цивільним та Господарським кодексами України / В. В. Луць // Вісник центру комерційного права. – 2004. – № 2 (15). – С. 8–11.
5. Господарський кодекс України в редакції від 16 січня 2003 року зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
6. Віхров О. П. Організаційно-господарські правовідносини : монографія / О. П. Віхров. – К. : Видавничий дім “Слово”, 2008. – 512 с.

7. Податковий кодекс України в редакції від 2 грудня 2010 року зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.

Таран О. С. Багатосторонні договори за Цивільним, Господарським та Податковим кодексами України.

Стаття присвячена дослідженню особливостей багатостороннього договору у системі цивільно-правових договорів України. Здійснюється порівняння норм Цивільного, Господарського та Податкового кодексів України щодо багатосторонніх договорів.

Ключові слова: багатосторонній договір, спільна діяльність, договір простого товариства

Таран О. С. Многосторонние договоры согласно Гражданскому, Хозяйственному и Налоговому кодексам Украины.

Статья посвящена исследованию особенностей многостороннего договора в системе гражданско-правовых договоров Украины. осуществляется сравнение норм Гражданского, Хозяйственного и Налогового кодексов Украины относительно многосторонних договоров.

Ключевые слова: многосторонний договор, совместная деятельность, договор простого товарищества

Taran O. Multilateral contracts under the Civil, Economic and Tax Codes of Ukraine.

The article deals with the research of features of multilateral contracts in the system of civil-law contracts in Ukraine. The author analyzes multilateral contracts under the Civil, Economic and Tax Codes of Ukraine.

Key words: multilateral contract, particular partnership, contract of particular partnership

УЗДЕЙЧУК В.І.

ПРАВОВА ТРИРОДА ЮРИДИЧНОЇ РІВНОСТІ СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

УДК 347.4

Закріплюючи у ст. 1 Цивільного Кодексу України (далі ЦК України) поняття юридичної рівності, законодавець не розкриває суть даної категорії, що обумовлює існування дискусії та різних наукових поглядів на неї. Переважна більшість вченіх-цивілістів визнає рівність як одну із головних категорій цивільного права. При цьому юридична рівність розглядається ними не тільки як принцип, але і як ознака метода цивільно-правового регулювання. Також, варто зазначити, що деякі вчені визначають категорію рівності сторін як ознаку цивільних право-відносин.

Тому мета даного наукового дослідження полягає у необхідності аналізу та визначення поняття юридичної рівності сторін у цивільному праві України.

Принцип рівності, або відсутності дискримінації у суспільних відносинах, є одним із найважливіших у правовій сфері [4, с.137]. Для того, щоб зрозуміти сутність юридичної рівності у цивільному праві на сучасному етапі, передусім необхідно проаналізувати правову природу конституційного принципу рівності, який закріплений у Конституції України.